

PÁLFFY GÉZA

## A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájában<sup>1</sup>

Egy különleges arisztokrata família Magyarországon

A kora újkori Magyar Királyság arisztokráciájának kutatása a 20. század második felében Magyarországon nem tartozott a preferált témák közé. Ám Ausztriát kivéve ez nem volt másként a szomszédos országokban, így Szlovákiában (sőt Horvátországban és Romániában) sem, ahol a 16–17. századi magyar állam életében meghatározó szerepet játszó főúri familiák levéltárait napjainkban részben őrzik – a Thurzó családot például egyrészt Budapesten, másrészt az északnyugat-szlovákiai Biccén (Bytča).<sup>2</sup> Míg a 19. század második felétől közel egy évszázadon át a legfontosabb familiákról alapvető forráskiadványok és monográfiák sora látott napvilágot (elsősorban magyar nyelven a Balassi, Batthyány, Csáky, Esterházy, Forgách, Illésházy, Nádasdy, Pálffy, Rákóczi, Thurzó és Zrínyi családokról), az 1940-es évek vége utáni bő három évtizedben egyedül a gazdaságtörténet szentelt nagyobb figyelmet a főuraknak.<sup>3</sup> A Thurzók kapcsán Szlovákiából elegendő Peter Ratkoš és Marián Skladaný, Németországból pedig újabban Karen Lambrecht alapvető gazdaságtörténeti tanulmányaira gondolnunk.<sup>4</sup>

1 A téma kutatását az OTKA K 060 618 ny. sz. kutatási programjának támogatása, valamint a Magyar és a Szlovák Tudományos Akadémiák közötti kutatócsere tette lehetővé.

2 1.) Magyar Országos Levéltár (Budapest; = MOL), E 196 Magyar kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, Archivum familiae Thurzó – vö. *Ila Bálint*: A Thurzó család levéltára. Levéltári Közlemények 10. (1932) 12–66.; 2.) Štátny archív v Bytči (Nagybiccse), Oravský kompososorát (= ŠA Bytča, OK) – vö. *Ila Bálint*: Az árvai közbirtokosság levéltára. Levéltári Közlemények 11. (1933) 223–241.; *Jozef Kočíš*: Štátny archív v Radvani, pobočka v Bytči. Oravský kompososorát – thurzovská korešpondencia. 1541–1626. Inventár. Slovenská archívna správa, Bratislava, 1962. (Inventáre a katalógy fondov štátnych archívov na Slovensku 3.)

3 Az eddigi eredményekre a teljesség igénye nélkül ld. Magyar család-történeti és címertani irodalom 1561–1944. Szerk. Baán Kálmán–Kóczy T. László–Gazda István. Könyvértékesítő Vállalat, Bp., 1984. (Tudománytár), ill. az újabb kutatásokra *Václav Bůžek et al.*: Společnost zemí habsburské monarchie 1526–1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí. Český časopis historický 104. (2006) 485–526.

4 *Peter Ratkoš*: Predpoklady vzniku Thurzovsko–Fuggerovskej spoločnosti r. 1495 (Začiatky rafinovania a scedzovania banskobystrickej bohatej medi). Československý časopis historický 14. (1966) 758–765.; *Uő*: Das Kupferwesen in der Slowakei vor der Entstehung der Thurzo–Fuggerschen Handelsgesellschaft. In: Der Aussenhandel Ostmitteleuropas 1450–1650. Die ostmitteleuropäischen Volkswirtschaften in ihren Beziehungen zu Mitteleuropa. Hrsg. Ingomar Bog. Böhlau, Köln–Wien, 1971. 584–599.; *Marián Skladaný*: Ján Thurzo v Mogile (1469–1496). Zborník filozofickej

Az 1980-as évektől a magyar arisztokrácia vezető családjairól ismét több alapvető monográfia, tanulmánygyűjtemény, kiállítási katalógus és forrásközlemény jelent meg. Az egyes személyekről (pl. Batthyány I. Ádám, Esterházy Miklós és Pál, Nádasdy Tamás és Ferenc, Török Bálint, Zrínyi György és Miklós) készült összefoglalók mellett ezek magyar, német, szlovák és horvát nyelven elsősorban a főúri udvartartásokat és mecénatúráit, az arisztokraták házassági, öltözködési és temetkezési szokásait, valamint étkezési és könyvkultúráját, illetve peregrinációját tárgyalták.<sup>5</sup> A Thurzók kapcsán e vizsgálatok elsősorban I. Elekre és V. György nádorra koncentráltak, miként ezt a bicsei levéltáros, Jozef Kočíš számos közleménye és az Árvai Múzeum néhány évkönyvének tanulmányai mellett<sup>6</sup> egy megjelenés alatt álló magyar–szlovák konferenciakötet több szerzőjének új kutatási eredményei jelzik.<sup>7</sup>

- fakulty univerzity Komenského. *Historica* 24–25. (1973–1974) 203–222.; *Uő*: Najstarší doklad a podnikateľskej činnosti Jána Thurzu v stredoslovenských banských mestách. *Historické štúdie* 19. (1974) 237–265.; *Uő*: Ján Thurzo z Betlanoviec (1437–1508) – priekopník ranokapitalistického podnikania v európskom baníctve. In: *Spiš v kontinuite času*. Ed. Peter Švorc. Prešovská univ.–Univ. P.JŠ Košice–Öst. Ost- u. Südeuropa Inst., Prešov–Bratislava–Wien, 1995. 41–50.; *Uő*: Die Versorgung des Neusohler Kupferbetriebes mit polnischem Blei zur Zeit des gemeinsamen Kupferhandels der Fugger und Thurzo (1494–1526). In: *Bergbaureviere als Verbrauchszentren im vorindustriellen Europa*. Fallstudien zu Beschaffung und Verbrauch von Lebensmitteln sowie Roh- und Hilfsstoffen (13.–18. Jahrhundert). Hrsg. Ekkehard Westermann. Steiner, Stuttgart, 1997. (Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Beihefte 130.) 275–284.; *Uő*: Ján Turzo a turzovsko–fuggerovský mediarsky podnik v Banskej Bystrici (1494–1525). *Montánna história* 1. (2008) 16–31.; *Karen Lambrecht*: Aufstiegschancen und Handlungsräume in ostmitteleuropäischen Zentren um 1500. Das Beispiel der Unternehmerfamilie Thurzó. *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* 47. (1998) 317–346., vö. *Uő*: Breslau als Zentrum gelehrter Kommunikation unter Bischof Johann V. Thurzó (1466–1520). *Archiv für Schlesische Kirchengeschichte* 58. (2000) 117–141. A magyar nyelvű irodalomból vö. még *Berlász Jenő*: A Thurzó-birtokok a XVII. század első harmadában különös tekintettel a jobbság gazdasági helyzetére. Otthon-ny., Bp., 1936. (Tanulmányok a magyar mezőgazdaság történetéhez 11.); A Thurzók és Fuggerek jelentősége Magyarország bányászatában. Szerk. Gergely Ernő–Tóth Pál. Miskolc, 1993.
- 5 E munkák részletes számbavétele: *Géza Pálffy*: Die Gesellschaft der ungarischen Länder 1526–1740 in der Historiographie des letzten Jahrzehnts. In: *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526–1740)*. Ed. Václav Bůžek–Pavel Král. Jihočeská univ. Hist. ústav, České Budějovice, 2006. (Opera historica 11.) 64–76., vö. még *Bůžek, V. et al.*: i. m. (3. jz.) 495–497., 501–502.
- 6 *Jozef Kočíš*: Denníky Juraja a Imricha Thurzu. *Slovenská archivistika* 2. (1967) 2. sz. 107–116., vö. Thurzó György (1567–1616) feljegyzései velencei útjáról (1597). In: *Magyar utazási irodalom, 15–18. század*. Szerk. Kovács Sándor Iván–Monok István. Szépirodalmi, Bp., 1990. (Magyar Remekírók) 285–291., 862–863. (ill. újabb internetes változata: Bp., 2000.: <http://mek.nif.hu/06100/06179/html/magyutaz0020003/magyutaz0020003.html> – a letöltés ideje: 2010. szept. 15.); *Jozef Kočíš*: Imrich Thurzo a jeho korešpondencia (1609–1621). *Slovenská archivistika* 23. (1988) 2. sz. 80–91.; *Uő*: Korešpondencia Alžbety Coborovej (1592–1626). *Uo.* 25. (1990) 1. sz. 104–113.; *Uő*: Juraj Thurzo a jeho korešpondencia 1587–1616. *Uo.* 25. (1990) 2. sz. 65–76.; *Uő*: Palatinát Juraja Thurzu 1609–1616. *Uo.* 27. (1992) 1. sz. 83–93.; *Uő*: Alžbeta Báthoryová a palatín Thurzo. *Pravda o čachtickej panej*. 3. vyd. Blaha, Žilina, 1996.; valamint ld. még elsősorban a *Zborník Oravského múzea* 12–13. (1995–1996), 15. (1998) tanulmányait.
- 7 Thurzovci a ich historický význam. Ed. Tünde Lengyelová–Géza Pálffy. Bratislava, 2011. (megjelenés alatt).

A Thurzó család vizsgálata szempontjából külön figyelmet érdemel, hogy az elmúlt évtizedben a Magyar Királyság 16–17. századi vezető elitjét alkotó arisztokrata famíliák közül a Pálffy, a Batthyány, az Esterházy, a Zrínyi és a Révay családról már egy-egy interdiszciplináris jellegű tanulmánygyűjtemény is megjelent: a Pálffyakról egy 2003 tavaszán Pozsonyban tartott szlovák–magyar akadémiai workshop, a Batthyányakról egy Kőrmenden 2005-ben rendezett konferencia, a Zrínyiekéről egy 2007-ben Budapesten szervezett nemzetközi tanácskozás, végül az Esterházyakról egy Szalónakon 2008 őszén tartott osztrák–magyar ülés, a Révayakról pedig egy ugyancsak 2008 végi turócszentmártoni konferencia eredményeként.<sup>8</sup> E kötetek az öt familia kora újkori történetét politika-, had-, gazdaság-, egyház-, irodalom- és művelődéstörténeti aspektusokból vizsgálták. Azóta több hasonló magyarországi és nemzetközi együttműködés zajlott a Batthyány, a Báthory, az Esterházy, a Nádasdy és a Zrínyi család történetére vonatkozóan.<sup>9</sup>

A Thurzó család alaposabb megismerése azért is nagy reményekkel kecsegtet, mert az említett főúri famíliák sorában véleményem szerint több szempontból is különlegesnek tekinthető. Egyrészt: a 16–17. századi magyarországi arisztokráciába felemelkedett famíliák sorában rajtuk kívül városi polgári–nagyvállalkozói származású családot nem ismerünk.<sup>10</sup> Másrészt: felemelkedésükben a gazdasági szolgálatoknak kiemelkedő szerep jutott, amihez hasonlóról csupán a mezőtúri mezővárosi, majd nagyszombati szabad királyi városi polgár, Thököly Sebestyén

8 Az említés sorrendjében: Pálfióci v novoveku. Vzostup významného uhorského šľachtického rodu. Ed. Anna Fundárková–Géza Pálffy. Spoločnosť Pro História–Academic Electronic Press, Bratislava–Bp., 2003.; A Batthyányak évszázadai. Tudományos konferencia Kőrmenden. 2005. október 27–29. Szerk. Nagy Zoltán. Kőrmend Vs. Önkorm., Kőrmend–Szombathely, 2006.; Militia et Litterae. Die beiden Nikolaus Zrínyi und Europa. Hrsg. Wilhelm Kühmann–Gábor Tüskés–Sándor Bene. Niemeyer, Tübingen, 2009. (Frühe Neuzeit: Studien und Dokumente zur deutschen Literatur und Kultur im europäischen Kontext 141.); Die Familie Esterházy im 17. und 18. Jahrhundert. Tagungsband der 28. Schlaininger Gespräche 29. September–2. Oktober 2008. Hrsg. Wolfgang Gürtler–Rudolf Kropf–Martin Krenn. Burgenl. Landesreg.–Burgenl. Landesmus., Eisenstadt, 2009. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 128.); Rod Révai v slovenských dejinách. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie. 16.–17. septembra 2008, Martin. Ed. Miloš Kovačka–Eva Augustínová–Maroš Mačuha. Slovenská národná knižnica, Martin, 2010. (Studia historico-bibliographica Turociensia 3.).

9 Vö. A Zrínyiek a magyar és a horvát históriában. Szerk. Bene Sándor–Hausner Gábor. Zrínyi, Bp., 2007. (Hős galéria); Báthory Gábor és kora. Szerk. Papp Klára–Jeney-Tóth Annamária–Ulrich Attila. DE TI–Erdély-történeti Alapítvány, Debrecen, 2009.; „Fényes palotákban, ékes kőfalokban”. Tanulmányok az Esterházy családról. Szerk. Maczák Ibolya. WZ Könyvek, Bp., 2010., valamint ld. még a Századok 143. (2009) 4. számának (Esterházy-szám), ill. 144. (2010) 4. számának (Nádasdy-szám) tanulmányait.

10 Vö. Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába – bárói címszerzők a 16. századi Magyar Királyságban. In: Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Szerk. Papp Klára–Püski Levente. DE TI, Debrecen, 2009. (Speculum Historiae Debreceniense 4.) 9–23. A család eredetére vö. még Wertner Mór: A bethlenfalvi Thurzó család eredete. Turul 23. (1905) 1–10.; Fekete Nagy Antal: A bethlenfalvi Thurzó-család eredete. Uo. 48. (1934) 1–15.; Marián Skladaný: Thurzovci a Levoča. In: Pohľady do minulosti. Zborník prednášok z histórie. Ed. Mária Novotná. Spišské múzeum, Levoča, 2001. 61–79.

esetében tudunk, aki 1593-ban lett a magyar arisztokrácia tagja.<sup>11</sup> Harmadrészt: a fentiekkel szoros összefüggésben áll, hogy ennyire nemzetközi, egész Közép-Európára kiterjedő kapcsolatrendszerrel és rokonsággal, valamint még Magyarországon is több ággal bíró családot alig ismerünk (lásd az 1. ábrát).<sup>12</sup> E tekintetben csupán a Zrínyiek, a Pálffyak és a 18. századi Esterházyak hasonlíthatók részben hozzájuk. Negyedrészt: a 16. század közepéig bámulatos sokszínűség jellemezte a családot, hiszen nagykereskedőt vagy hitelezéssel foglalkozó politikust éppúgy találunk közöttük, mint kamaraelnököt vagy tudós humanista püspököket.<sup>13</sup> Ötödöröszt: a Thurzó azon kevés főúri család közé tartozott, amely – az egyik utolsó családtag, a szepeshelyi Szent Mihály-templomba temetkező, konvertált Ádám (1609/10–1635) kivételével<sup>14</sup> – a 16. század közepétől mindvégig a protestantizmus követője és patrónusa maradt.<sup>15</sup> Végül, de korántsem utolsósorban a pusztán négy

11 A Thurzók gazdasági felkapaszkodására ld. a 4. jz.-ben idézett munkákat. Thököly felemelkedéséről újabban *J. Újváry Zsuzsanna*: A ponyvásszekértől a közjó szolgálatáig. Thököly Sebestyén pályafutása. Hadtörténelmi Közlemények 105. (1992) 3. sz. 75–93.; *Gecsényi Lajos*: Bécs és a hódoltság kereskedelmi összeköttetései a 16. században (Thököly Sebestyén felemelkedésének hátteréhez). Századok 129. (1995) 767–790.

12 A családfát – az eddigi kutatások eredményeit kiegészítve – elsősorban az alábbi genealógiák, adatközlések és források alapján állítottuk össze: *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. I–XIII. Friebeisz–Ráth, Pest, 1857–1868. (Reprint: Bp., 1987–1988.) XI. 199–210. és 200–201. (I–II. genealógia); *Ila B.*: A Thurzó család i. m. (2. jz.) 14. (genealógia); *Fekete Nagy A.*: i. m. (10. jz.) 7. (I. genealógia); *Romuald Kubiciel*: Turzonowie w Polsce i na Śląsku. Zborník Oravského múzea 15. (1998) 7–20. és a 20–21. közötti genealógia; *Lambrecht, K.*: Aufstiegschancen i. m. (4. jz.) 326. (genealógia); *Barabás Samu*: Genealogiai főljegyzések. Történelmi Tár (1884) 777–782. – a Thurzók saját Bibliája alapján (ennek újabb szlovák kiadása a magyar közlés megadása nélkül: *Helena Saktorová*: Príspevok ku genealógii rodiny Turzo. Biografické štúdie 32. [2007] 175–186.); *Komáromy András*: Forgách Imre naplója. Turul 7. (1889) 70–78.; *Tünde Lengyelová*: Rodinné sviatky Turzovcov. Zborník Oravského múzea 13. (1996) 37–44.; *Zuzana Ludiková–Mikó Árpád–Pálffy Géza*: A lörcsei Szent Jakab-templom reneszánsz és barokk sírmlékei, epitáfiumai és halotti címerai (1530–1700). Művészettörténeti Értesítő 55. (2006) 327–410.; Österreichisches Staatsarchiv (Bécs; = ÖStA), Allgemeines Verwaltungsarchiv (= AVA), Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv (=FHKA HKA), Familienakten D–T 143. fol. 1–61., ill. fol. 19–20. (genealógia).

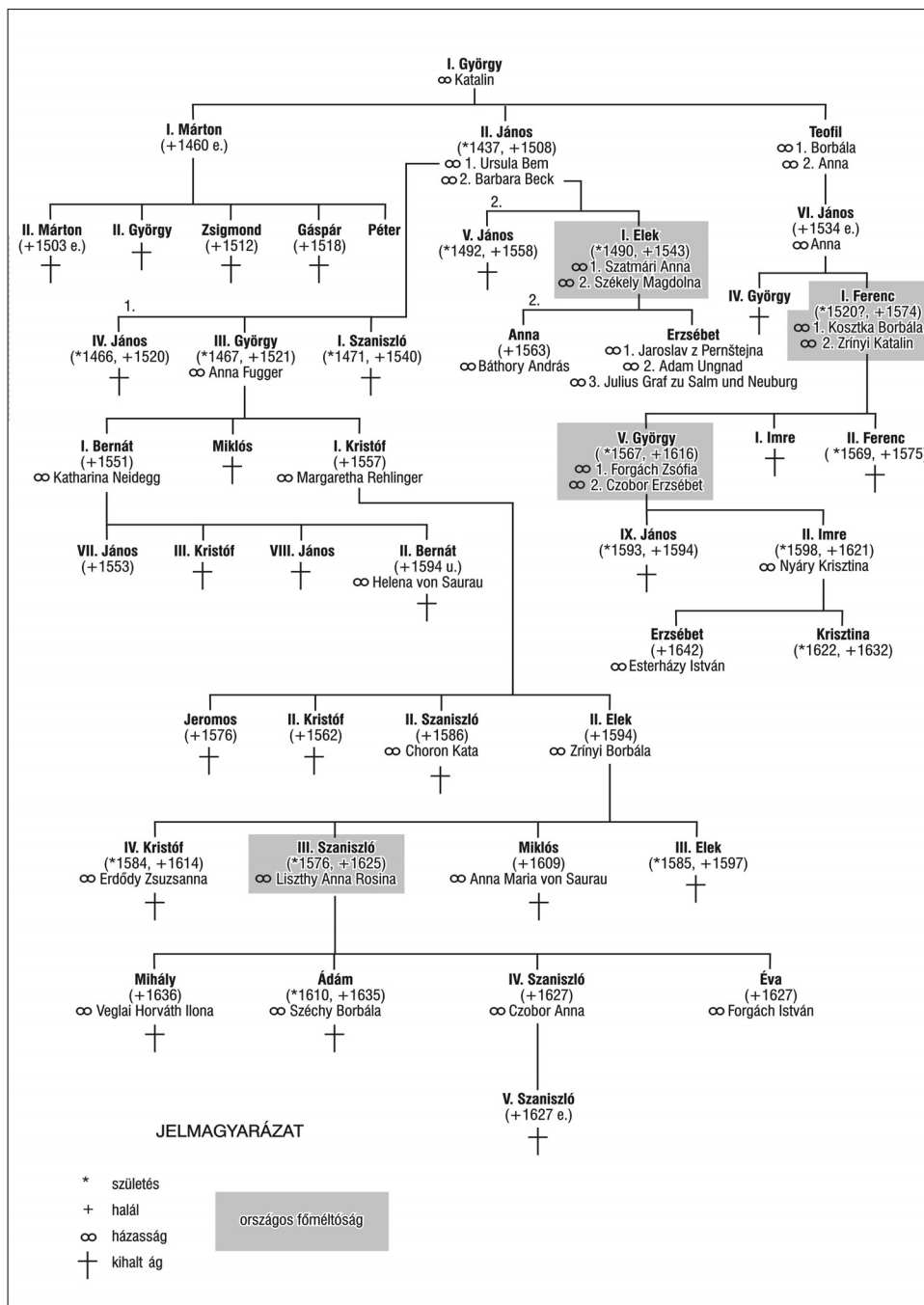
13 Az alábbiakban csak a monografikus feldolgozásokat idézhetjük: *E[mil] Reinhardt*: Johann Thurzo von Bethlemlfalva, Bürger und Konsul von Krakau, in Goslar 1478–1496. Ein Beitrag zur Klärung unseres Verbandswesens. Brumby, Goslar, 1928. (Beiträge zur Geschichte der Stadt Goslar 5.); *Wenzel Gusztáv*: Thurzó Zsigmond, János, Szaniszló és Ferencz. Négy egykorú püspök a bethlenfalvi Thurzó családból. 1497–1540. MTA, Bp., 1878. (Értekezések a történelmi tudományok köréből VII/9.); *Martin Rothkegel*: Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzó. Eine ostmitteleuropäische Humanistenkorrespondenz der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. LIT, Hamburg, 2007. (Hamburger Beiträge zur neulateinischen Philologie 5.); *Aleksandra Szewczyk*: Mecenat artystyczny biskupa wrocławskiego Jana V Thurzona (1506–1520). ATUT, Wrocław, 2009.

14 *Zuzana Ludiková–Mikó Árpád–Pálffy Géza*: A szepeshelyi Szent Márton-templom, egy felső-magyarországi katolikus központ késő reneszánsz és barokk sírkövei és halotti címerai. Művészettörténeti Értesítő 56. (2007) 322–323.

15 A téma jelentősebb feldolgozásai (a teljesség igénye nélkül): *Ila Bálint*: A Thurzó-levéltár protestáns egyháztörténeti iratai. Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 15. (1934) 234–286.;

1. ábra

A Thurzó család genealógiája a 15–17. században



arisztokratagenerációt megélt család száz esztendő alatt két nádort (V. György és III. Szaniszló) és egy királyi helytartót (I. Elek) adott a magyar államnak, amihez hasonló korszakunkban a régi vagy új arisztokrata családok közül is igen kevésnek sikerült.

A Thurzó família tehát már mindezek ismeretében is különleges helyet foglalt el a magyar arisztokráciában. Tanulmányomban ezt a kérdéskört három területen kívánom még tovább árnyalni. Először azt vizsgálom, hogy a Magyar Királyság világi elitjében a legkiemelkedőbb családtagok hányadik helyet foglalták el. Ezt az a friss felfedezésem tette lehetővé, hogy sikerült meghatároznom az 1526 utáni évszázadra vonatkozóan a magyar világi elit hierarchiájának rendjét.<sup>16</sup> Másodsorban a Thurzók helyét elemzem a magyar mágnások sorában, elsősorban különféle főnemesi rangjaikat követve nyomon, közöttük kiemelten Thurzó György eddig alig vizsgált grófi címét. Befejezésül pedig szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a Thurzó család a Magyar Királyság mellett egy ideig a közép-európai Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájának is meghatározó tagja volt.

### Thurzó családtagok a Magyar Királyság világi elitjében

Nem egyszerű feladat annak megállapítása, hogy a Magyar Királyság 1526 utáni világi elitjében ki hányadik helyet foglalta el. Magyarországon ugyanis a világi elit hierarchiája nem volt annyira szabályozott, mint például a Cseh Királyságban.<sup>17</sup> Pusztán az első néhány országos főméltóság sorrendje volt az 1526 utáni évtizedekben vitathatatlan: a nádort (amennyiben posztját betöltötték) az országbíró, a horvát–szlavón bán és a tárnokmester követte. (A 16. század második felére az Erdélyi Fejedelemség kialakulásával a késő középkori sorrendben még előkelő helyen álló főméltóság, az erdélyi vajda tisztsége meg-

---

A Thurzó család és a wittenbergi egyetem. Dokumentumok és a rektor Thurzó Imre írásai, 1602–1624. Szerk. Dományházi Edit et al. Szegedi Oktatástört. Munkaköz., Szeged, 1989. (Fontes Rerum Scholasticarum 1.); Lőcsei stipendiánsok és literátusok. I. Külföldi tanulmányutak dokumentumai, 1550–1699. Szerk. Katona Tünde–Latzkovits Miklós. Szegedi Oktatástört. Munkaköz., Szeged, 1990. (Fontes Rerum Scholasticarum 2/1.). Vö. még *Zsilinszky Mihály*: Az 1610-ik évi zsolnai evangélikus zsinat háromszázados emlékünnepe. Egyháztörténeti tanulmány. Joerges, Selmezbánya, 1910., valamint ld. még az 1610. évi zsolnai zsinatnak az interneten is elérhető válogatott bibliográfiáját (Žilinská synoda. Výberová bibliografia. Ed. Ludmila Šimková. Martin, 2010.: [http://www.snk.sk/swift\\_data/source/NBU/Zilinska%20synoda/bibliografie.doc](http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zilinska%20synoda/bibliografie.doc) – a letöltés ideje: 2010. szept. 15.).

<sup>16</sup> Helyhiány miatt ennek részletezésére itt nincs lehetőség, így a 16–17. századi világi elit hierarchiájának bemutatását a jövőben önálló tanulmányban tervezem.

<sup>17</sup> Vö. *Petr Maťa*: Svět české aristokracie (1500–1700). NLN, Praha, 2004. (Česká historie 12.) főként 328–363.



szűnt.)<sup>18</sup> A közös Habsburg-udvar kialakulásával névlegessé vált, ám mégis komoly belpolitikai befolyással rendelkező magyar királyi udvari főméltóságok<sup>19</sup> esetében viszont már nem volt szigorú rangsor. Legfrissebb kutatásaim alapján kijelenthető, hogy itt a 17. század közepéig elsőként az adott személy főnemesi rangja (mindenekelőtt a grófi cím), majd kinevezésének időpontja, illetve azonos idejű kinevezés esetén grófi/bárói címszerzésének dátuma vagy életkora dönthette el a sorrendet. Végül az udvari főméltóságokat a Magyar Tanács tagjai, azután a tisztséget nem viselő arisztokraták, a „névleges” bárók (*barones solo nomine*) követték, akiket a 16. század végétől már mágnásoknak (*magnates*) neveztek.<sup>20</sup> Az utóbbiak ugyancsak főnemesi rangszerzésük rendjében sorakoztak, miként minderről a magyar országgyűlések meghívottainak korabeli jegyzékei,<sup>21</sup> különféle *praecedentia*-viták és a királyi adománylevelek méltóságsorai tanúskodnak.<sup>22</sup>

A Magyar Királyság világi elitjébe a Thurzó családból elsőként I. Elek jutott be.<sup>23</sup> Az ide vezető utat családja Közép-Európát behálózó gazdasági kapcsolatrendszere, saját magyarországi gazdasági tevékenysége (elsősorban mint körmöci kamaragróf, majd többször királyi kincstartó) és ezzel párhuzamosan teljesített udvari-politikai szolgálata (mint királyi titkár), valamint Habsburg Mária királynéval való, egyre bizalmasabb kapcsolata biztosította. S noha – miként ez az 1. táblázatban látható<sup>24</sup> – 1521-ben királyi kamarásmesterként (*cubiculariorum*

18 *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Maecenas, Bp., 1988.

19 E tisztségviselőkre újabban: *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. História-MTA TTI, Bp., 2010. (História Könyvtár. Monográfiák 27.) 106–108., 266–289.

20 Rájuk újabban ld. *Pálffy G.*: Utak az arisztokráciába i. m. (10. jz.).

21 „A magyar arisztokrácia családi kapcsolatrendszere a 16–17. században” c. kutatási projekt figyelemre méltó, új eredményei (<http://archivum.piar.hu/arisztokrata/> – a letöltés ideje: 2010. szept. 15.) mellett ld. még *Tatjana Guszarova*: A 17. századi magyar országgyűlések résztvevői. Levéltári Közlemények 76. (2005) 2. sz. 93–148.

22 Egy szemléletes példa a Magyar Tanácsban elfoglalt ülésrendvitára 1576 elejéről: ÖStA Haus-, Hof- und Staatsarchiv (= HHStA), Ungarische Akten (Hungarica; = UA), Comitalia Fasc. 384. Konv. A. fol. 35–36. (1576. jan. 18.). A királyi adománylevelek méltóságsorait elsősorban a grófi és bárói címadományokból, illetve a Királyi könyvek különféle adományleveleiből használtuk: MOL A 57 Magyar kancelláriai levéltár, Libri regii, főként Vol. 1–15. passim.

23 Pályájára újabban részletesen: *Erdélyi Gabriella*: Egy kivételes karrier Mohács előtti kezdetei: Bethlenfalvi Thurzó Elek. In: R. Várkonyi Ágnes Emlékkönyv születésének 70. évfordulója ünnepére. Szerk. Tusor Péter–Rihmer Zoltán–Thoroczky Gábor. ELTE BTK, Bp., 1998. 118–132.; *Uő*: Vita a helytartóságról (Néhány szempont I. Ferdinánd és a magyar politikai elit kapcsolatának vizsgálatához). Századok 134. (2000) 341–371.; Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése (Források a Habsburg–magyar kapcsolatok történetéhez). I. 1526–1532. Szerk. Erdélyi Gabriella. MOL, Bp., 2005. (Lymbus Kötetek 1.).

24 Ezt a vizsgálati modellt újabban az Esterházy és a Nádasdy család esetében is alkalmaztam. *Pálffy Géza*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján. Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése. Századok 143. (2009) főként 861–882.; *Dominkovits Péter–Pálffy Géza*: Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században. (1. rész.) Századok 144. (2010) elsősorban 774.

## 1. táblázat

**Thurzó családtagok a Magyar Királyság világi elitjében**

A családtag neve	Országos főméltóság	A hierarchiában betöltött hely	A tisztségviselés ideje (évben)	
<b>I. Elek</b>	magyar királyi kamarásmester	1521–1524: kb. 12.	3,5	
	tárnokmester	1523–1527: 5-6.	5	
	országbíró	1527–1530[–1543]: 3. (Báthory István nádor mellett Perényi Péter erdélyi vajda is megelőzi)	3	
	ideiglenesen megbízott királyi helytartó	1531–1532: 1-2. (Szalaházy Tamás kancellárral együtt)	1,5	
	királyi helytartó	1532–1542: 1.	10	
			összesen	23
<b>I. Ferenc</b>	magyar királyi udvarmester	1569–1574: 8-9.	5	
			összesen	5
<b>V. György</b>	magyar királyi pohárnokmester	1599–1600: 9. 1600 közepe–1603: 8. (Pálffy Miklós halála miatt, ill. annak utóda kamarásmesterként Draskovics János bán lett) 1604 elején: 5. (Zrínyi György és Nádasdy Ferenc halála, ill. Illésházy István emigrációja miatt)	4	
	magyar királyi étékfogómester	1604–1605: 5. (nincs lovászmester és Draskovics János bán a kamarásmester) 1606–1607: 3. (grófi cím + nincs országbíró és lovászmester) 1607: 4. (újra van országbíró, sőt lovászmester is, de az utóbbi nem kerül előbbre, bár Thurzó ettől tartott) 1608–1609: 5. (újra van országbíró és nádor is)	6	
	nádor	1609–1616: 1.	7	
			összesen	17
<b>III. Szaniszló</b>	magyar királyi pohárnokmester	1618–1620: 6. 1620–1622: 5. (Homonnai Drugeth György országbíró halála miatt)	4	
	nádor	1622–1625: 1.	3	
			összesen	7



*regalium magister*) még csupán kb. a 12. volt a főméltóságok sorában, bő kétesztendőnyi szolgálat után tárnokmesterként (*tavernicorum regalium magister*) már jelentőset ugrott előre: 1523 őszén az 5-6. helyre került. Az 1526. augusztus végi mohácsi tragédia utáni változásokat eredményesen kihasználva – Habsburg I. Ferdinánd (1526–1564) egyik stabil híveként – 1527-ben országbíróvá (*iudex curiae regiae*) emelkedve már a királyság 3. embere volt. A körmöci kamaragrófból egy évtized alatt így Magyarország egyik legbefolyásosabb főméltósága és főnemese lett! Mivel pedig Ferdinánd király Báthory István nádor 1530. évi halála után – főként katonai hatásköri problémák miatt – nem töltötte be a nádori posztot, 1532. évi királyi helytartói (*locumtenens regius*) kinevezésével Thurzó a világi elit vezetőjévé vált.

Mindez bő tíz esztendő alatt igen gyors karriert jelentett, amellyel utódai is alig tudtak versenyezni (lásd a 2. táblázatot). Am ezekkel az adatokkal Thurzó Elek még a 16–17. századi nádorok és kiemelkedő főméltóságok sorában is előkelő helyen állt, noha többségükkel ellentétben katonai tisztséget sohasem viselt. Ehhez hasonló gyorsasággal csak Thurzó György, Esterházy Miklós és Draskovics János „robbant be” a Magyar Királyság világi elitjének élére.<sup>25</sup>

Mindezek mellett Elek befogadásáról a magyar arisztokráciába kiválóan tanúskodik az is, hogy Anna leányát Báthory András tárnokmester (1544–1554), majd országbíró (1554–1566), azaz a királyság másik kulcsembere vette el,<sup>26</sup> birtokaival pedig Thurzó a szétszakadozó országban a 7. helyen állt. Az arisztokraták közül az 1530–1540-es évek fordulóján csupán veje (Báthory András), Török Bálint és Serédy Gáspár előzték meg. Thurzó Elek így negyedszázad alatt a magyar nagybirtokosok sorában a 4. helyre lépett.<sup>27</sup> Hasonló a korban igen keveseknek sikerült.

A pályáját szintén királyi titkárként (1526) kezdő és a világi elit élére ugyan-csak eljutó (1554) Nádasdy Tamásnak azonban igen – többek között annak köszönhetően, hogy az 1530-as évek közepén a férfiágon kihalt Kanizsay család tagját, Orsolyát vette feleségül.<sup>28</sup>

Elek egészen kiemelkedő pozícióját, azaz a világi elit csúcsát a családból a 17. század elején ugyan még ketten (V. György és III. Szaniszló) is elérték (lásd az 1–2. táblázatot), a família országos befolyása a 16. század második felében mégis jelentősebben csökkent. Ezt összességében jól jelzi, hogy a különleges pályát befutó nyitrai püspök, majd kamaraelnök, I. Ferenc élete végén és világi karrierje csúcsán, királyi udvarmesterként (*curiae regiae magister*, 1569–1574)

25 Adataikat hasonló formában ld. Pálffy G.: Pozsony megyéből i. m. (24. jz.) 882.: 5. táblázat.

26 Ludíková, Z.–Mikó Á.–Pálffy G.: A lőcsei Szent Jakab-templom i. m. (12. jz.) 351–352.

27 Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. Szerk. Maksay Ferenc. Akadémiai, Bp., 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II.: Forráskiadványok 16.) I. főként 34–35.

28 Bessenyei József: A Nádasdyak. General Press, Bp., 2005. 26–28.; Dominkovits P.–Pálffy G.: i. m. (24. jz.) 773–774.; stb.

## 2. táblázat

A 16–17. században országos főméltóságot viselt négy Thurzó családtag hivatali karrierje<sup>29</sup>

	Thurzó I. Elek (1490–1543)	Thurzó I. Ferenc (1520?–1574)	Thurzó V. György (1567–1616)	Thurzó III. Szaniszló (1576–1625)
házasság	20/38	36/42	18/25	?
bárai cím	27 [birodalmi]	–	32 [magyar]	örökölte
grófi cím	–	–	39 [magyar]	–
örökös (fő)ispán	41	–	39	38
császári kamarás	–	–	–	39
(fő)ispán	37	6/14/37	17	38
magyar királyi tanácsos	31	26/44	31	42
országos főméltóság	31	49	32	43
kerületi/végvidéki főkapitány	–	–	35	46
nádor/királyi helytartó	42	–	42	–
kamaraelnök	–	Magyar K.: 29 Udvari K.: 36	–	–
titkos tanácsos	–	–	42	46
†	53	54	49	49
temetkezési hely <sup>30</sup>	Lócse	Biccse	Biccse/Árva	Lócse

„csupán” a 8-9. helyen állt a főméltóságok sorában (lásd ismét az 1. táblázatot).<sup>31</sup> Az egyházi pálya elhagyásával viszont megmentette családját, hiszen testvére (IV. György) és a néhai Elek helytartó testvére (a szepesi ispán V. János) gyermektelensége miatt ekkor a Thurzók Magyarországon élő két nagyobb ágának is a kihalása fenyegetett (lásd az 1. ábrát).

<sup>29</sup> Hangsúlyozandó, hogy Thurzó Ferenc bizonytalan születési időpontjának (1510 és 1520 között) esetleges pontosítása az ő számadatait – ha nem is jelentősen, de – némileg módosítja. Ezzel kapcsolatban vö. *Gecsényi Lajos*: A rejtélyes Thurzó. Thurzó Ferenc, a Magyar és az Udvari Kamara elnöke (1549–1563). *Levéltári Közlemények* 81. (2010) (megjelenés alatt).

<sup>30</sup> A Thurzók temetkezési helyeire ld. újabban *Ludiková, Z.–Mikó Á.–Pálffy G.*: A lócsei Szent Jakab-templom i. m. (12. jz.) 328–334.

<sup>31</sup> Pályájára ld. a régebbi irodalomból *Wenzel G.*: i. m. (13. jz.) 38–45.; *Takáts Sándor*: Thurzó Ferenc. In: *Uő*: A magyar mult tarlójáról. Genius, Bp., [1926.] 73–81., ill. újabban *Gecsényi L.*: A rejtélyes Thurzó i. m. (29. jz.).

A 16. század második felének pozícióvesztését így Ferenc fiának, V. Györgynek kellett helyreállítania, amit – apja északnyugat-magyarországi birtoképítését tovább folytatva – ő szívós kitartással hajtott végre.<sup>32</sup> Felemelkedésében azonban nem kis részben már más elemek játszottak döntő szerepet, mint egykor Elek-nél, nevezetesen olyanok, amelyek több 16. századi *homo novus* arisztokratánál is meghatározóak voltak. Egyrészt hosszabb szolgálata Habsburg Ernő főherceg bécsi udvartartásában,<sup>33</sup> másrészt jelentősebb katonáskodása, mind végvárakban, mind a századvég hosszú török háborújában.<sup>34</sup> Sőt ezek hamarosan belpolitikai

- 32 Mozgalmas élete modern feldolgozásra vár. Ehhez rendkívüli segítséget kínál a mindkét családi levéltárban igen tetemes számban fennmaradt magán- és hivatali levelezése: 1.) MOL E 196 passim – jelentősebb kiadások: *Nagy Gyula*: Batthyány Ferencz levelei Thurzó Györgyhöz és Thurzó Imréhez 1606–1620. Történelmi Tár (1879) 96–123.; *Barabás Samu*: A Thurzók levéltárczájából. Uo. (1881) 706–726.; *Komáromy András*: Koháry Péter érsekújvári kapitány levelei Thurzó György nádorhoz. 1611–1616. Hadtörténelmi Közlemények 12. (1911) 77–109.; *Ila B.*: A Thurzó család i. m. (2. jz.); 2.) ŠA Bytča, OK Thurzovská korešpondencia (= TK) Inv. č. passim – vö. *Kočič, J.*: Oravský komposesorát i. m. (2. jz.); *Uő*: Palatinát Juraja Thurzu i. m. (6. jz.), ill. számottevőbb kiadások: *Kubinyi Miklós*: Közlemények a Thurzó-levéltárból. I–IV. Századok 4. (1870) 727–729., 5. (1871) 287–290., 692–701., 6. (1872) 345–346.; *Uő*: Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez Czobor-Szent-Mihályi Czobor Erzsébethez. I–II. Athenaeum, Bp., 1876.; *Zsilinszky Mihály*: Gr. Illésházy István levelezése Thurzó Györggyel. Történelmi Tár (1882) 419–433. Thurzó Györgyre a Zborník Oravského múzea 12–13. (1995–1996), 15. (1998) tanulmányai mellett ld. még a régebbi irodalomból *Alexander Lombardini*: Palatin gróf Ďuro Thurzo z Betlenoviec. Životopisný a vekový obrázok. In: Od Šumavy k Tatrám. Sborník Československý. Ed. K[arol] Salva–K[arol] Kálal. Salva, Ružomberok, 1898. 210–259.; *Pavel Kollárovský*: Palatin Juraj Thurzo, jeho doba, život a dielo. Dizertačná práca. Evanjelická bohoslovecká fakulta. Bratislava, 1972., ill. újabban *Zuzana Vášáryová*: Každodenný rezidenčný život uhorskej aristokracie na dvore Juraja Turzu na prelome 16. a 17. storočia. Dizertačná práca na získanie vedecko-akademickej hodnosti Philosophiae doctor (PhD). Historický ústav Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 2002. – köszönöm Lengyel Tündének, hogy e doktori értekezésekre felhívta figyelmemet; *Lengyel Tünde*: Thurzó György családi konfliktusai. In: Nők és férfiak... avagy a nemek története. Szerk. Lácza Magdolna. NyF GTK, Nyíregyháza, 2003. (Rendi társadalom – polgári társadalom 16.) 234–242.; *Uő*: Thurzó György nádor biccsei udvara. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk. G. Etényi Nóra–Horn Ildikó. Balassi, Bp., 2005. 127–143.; *Frederik Federmayer*: Juraj Thurzo (1567–1616) (Sfragistický pohľad na biografiu uhorského magnáta). In: Pečate a ich používatelia. Ed. Júlia Ragačová. Ministerstvo vnútra SR, Bratislava, 2007. 146–162.; *Helena Saktorová*: Turzovské knižnice (Osobné knižné zbierky a knihy dedikované členom rodu Turzovcov). Slovenská národná knižnica, Martin, 2009.; *Lengyel Tünde–Várkonyi Gábor*: Báthory Erzsébet. Egy asszony élete. General Press, Bp., 2010.
- 33 Thurzó előbb a főherceg étkefogója (*dapifer*), majd pohárnoka (*pocillator*) volt. ÖStA AVA Gräflich Harrach'sches Familienarchiv (Depositum) Kart. 797. 1585. jún. 30. Összesen 11 éven át, egészen a főherceg haláláig viselte pohárnoki címét: ÖStA AVA FHKA HKA Familienakten D–T 143. fol. 54. Ernő főherceg hozzá írott 11 levele 1587 és 1592 között: ŠA Bytča, OK TK Inv. č. 161., ill. ŠA Bytča, OK Andreánskeho Usporiadanie Inv. č. 12. Fasc. 1. No. 1. (1589. okt. 3.).
- 34 Ezekről legrészletesebben alább még említendő grófi diplomája számol be, ld. az 58. jz.-et; vö. még *Kubinyi M.*: Thurzó György levelei i. m. (32. jz.) I. köt. IX–XLVI.

posztokkal, előbb (1584/85) Árva vármegye ispánságával, majd magyar királyi tanácsossággal (1598) is párosultak.<sup>35</sup>

A kombinált (udvari, katonai, politikai) karriermodell szinte logikus következménye volt, hogy Thurzó György 1599. július 10-én, 32 évesen első főméltósági posztját, a magyar királyi pohárnokmesterséget (*pincernarum regalium magister*) is elnyerte, amellyel a világi elitben a 9. helyre került.<sup>36</sup> Innen azután több idősebb kortársa (Pálffy Miklós, Zrínyi György és Nádasdy Ferenc) halálának (1600, 1603, 1604) és Illésházy István udvarmester száműzetésének (1603–1605), valamint az országbírói és a lovászmesteri poszt betöltetlenségének köszönhetően néhány év alatt fokozatosan lépdelt előre, egészen az 5. helyig (lásd az 1. táblázatot). Ezt 1604 márciusában királyi étékfogómasteri (*dapiferorum regalium magister*) kinevezésével tovább erősítette – miközben főméltóságai mellé (részben saját jelentős alsó-magyarországi birtokai védelme érdekében) főkapitányi posztot is szerzett: a bányavidéki és dunáninneni kerületi generális (*supremus capitaneus confiniorum antemontanorum et partium regni Hungariae Cisdanubianarum*) közös tisztét.<sup>37</sup>

A rendkívül ambiciózus Thurzó ezzel nem elégedett meg, és még feljebb törekedett. Nem csupán névleges, hanem valódi országos főméltósági posztra vágyott. 1606-ban azonban – annak dacára, hogy ekkor (mint többször maga hangsúlyozta) már a legidősebb magyar tanácsosok sorába tartozott, és Rudolf királyt is bő 20 esztendeje szolgálta – nem sikerült megszereznie az országbírói vágyott posztját.<sup>38</sup> Így 1607–1608-ban az új országbíró kinevezésével (1607: Forgách Zsigmond), majd Illésházy nádor megválasztásával (1608) a főméltóságok sorában időlegesen hátrébb csúszott. Mindezt igencsak nehezen viselte. Ezt jól jelzi, hogy 1607 júliusának végén mind Forgách Zsigmond országbírói, mind Seifried von Kollonitsch királyi lovászmesteri kinevezése miatt komoly kifogásokat emelt a prágai udvarban.<sup>39</sup> S noha csak részben volt igaza, az eset mégis jól jelzi, Thurzó számára az országnagyok rangsora igen komoly jelentőséggel bírt!

35 Árvai ispán (1584-re datálva): Štátný archiv v Bytči. Sprievodca po archívnych fondoch. Zväzok I. Ed. Jozef Kočíš et al. Slovenská archívna správa, Bratislava, 1959. 38. és (1585-re datálva): *Kubinyi M.*: Thurzó György levelei i. m. (32. jz.) I. köt. VI.; *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főispánjai/Die Obergespane Ungarns 1526–1848. Argumentum, Bp., 1994. 60. Magyar királyi tanácsos (1598. márc. 11-től): ÖStA AVA FHKA HKA Familienakten D–T 143. fol. 37.

36 ÖStA AVA FHKA HKA Familienakten D–T 143. fol. 6–7. Érdekes, hogy a Magyar Udvari Kancellária prágai fogalmazványai között tévesen, de egyértelműen augusztus 10. szerepel. MOL A 129 Magyar kancelláriai levéltár, Minutae Pragenses 1599. aug. 10.

37 *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. Történelmi Szemle 39. (1997) 271.

38 ÖStA HHStA Hausarchiv, Lang-Akten Kart. 2. Konv. 2. fol. 25–26. (1606. febr. 16.) és Kart. 6. Konv. 3. fol. 219–221. ( dátum nélkül, de 1606-ban); *Kubinyi M.*: Thurzó György levelei i. m. (32. jz.) II. 148.: No. CCCCLXIV. (1606. szept. 5.).

39 „herr Graf Geörg Thurso, seiner praetension nach, weil er in ordine waß elter, dan diese, so baide officia bekhommen, ime praeiudicierlich zu sein vermaint, das sy ime sollen vorsiczen unnd vor ime votiern [...]. Unnd obwohl noch lengst vor diesem obbemelte baide officia sein durch Ir Kayserliche Majestät etc. vergeben und ersetzt worden, als Judicatus Curiae Regiae

1609 legvégén Thurzó mégis a régóta várt csúcsra ért: a Magyar Királyság nádora lett.<sup>40</sup> Am a palatinus posztjára már 1608 novemberében is az egyik evangélikus jelölt volt,<sup>41</sup> nyáron pedig Prágából többek között az ő vezetésével hozták a Szent Koronát Bécsbe, majd onnan Pozsonyba,<sup>42</sup> az 1605 és 1608 közötti események egyik főszereplőjével, a nála ráadásul bő negyedszázaddal idősebb Illésházy Istvánnal szemben azonban kevés esélye volt. Az utóbbi halála után, 1609 késő őszén három idősebb és rangosabb jelölttársával (Erdődy Tamás bánnal, Forgách Zsigmond tárnokmesterrel és Széchy Tamással) szemben viszont már képes volt a nádorválasztásnál maga mellé állítani a magyar rendiséget.<sup>43</sup> Miként a 2. táblázatból látszik, így összességében szinte megismételte Elek helytartó rendkívüli pályafutását, hiszen – az ispáni tisztséget leszámítva – minden fontos magyarországi posztot szinte ugyanabban a korban ért el, mint ő.

1622-ben az evangélikus Thurzó III. Szaniszlónak – Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613–1629) első magyarországi hadjáratát kihasználva – szoros küzdelemben ugyancsak sikerült legyőznie a nádorválasztáson az üstökösszerűen felemelkedő katolikus Esterházy Miklóst.<sup>44</sup> Ezzel átmenetileg újra megerősítette a Thurzó család országos befolyását. Fiai (IV. Szaniszló, Ádám és Mihály) korai

---

dem herrn Sigismundo Forgatsch, so zuvor Magister Pincernarum Regalium gewesen, und fasst der leetzte in ordine Baronum ist, und dan Magistri Agazonum officium dem herrn Seyfriden von Kollonitsch, so haben doch baide herrn ir gewöhnliche jurament, umb allerley eingefallener verhinderuns wegen, noch bißhero nit gelaistet haben, aber nichts weniger die kaiserlich donation über diese officia schon inn handen, und helt der herr Forgatsch wegen laistung seines juraments gar starckh an, damits [!] noch vor dem hungerischen landtag von ime gelaistet werden möcht”, ill. „Soll unnd mage hierinnen dem herrn Thurso geholfen werden, so khan solches in anderweg nit gesein, es wölle dann sich obbemeltter herr von Kollomitsch, in ansehung praemissorum et pro bono pacis publicae, deß offitii Magistri Agazonum begeben, und das officium Magistri Pincernarum, so zuvor herr Forgatsch gehalten und numehr vaciert, annemen, dabey er eben sowoll in numero Baronum unnd Consiliarius Hungaricus sein wirdt khünnen, unnd die Hungrische Standt sich destoweniger zubeklagen haben, das Nativi Hungari das prae- und praecedenz nit hetten [...]”. ÖStA HHStA UA Allgemeine Akten (= AA) Fasc. 152. Konv. C. 1607 Juli–Aug. fol. 31., fol. 33.

40 *Károlyi Árpád*: Az ellenreformáció kezdetei és Thurzó György nádorrá választása. Századok 53. (1919) 1–33., 124–163.; *Kočič, J.*: Palatinát Juraja Thurzu i. m. (6. jz.).

41 *Series candidatorum pro officio palatini regni Hungariae*. Összeállította Gyurikovits György, Pozsony, 1837. ápr. 19.: Országos Széchényi Könyvtár (Budapest; = OSzK), Kézirattár Fol. Lat. 3809/II. fol. 233<sup>r</sup>.

42 ÖStA HHStA UA Comititalia Fasc. 396. Konv. A. fol. 199–200. (1608. jún. 15.); *Georgius Závodsky*: Diarium rerum per Hungariam, ab anno MDLXXXVI., usque ad annum MDCXXXIV. gestarum. In: *Matthias Bel*: Apparatus ad historiam Hungariae, sive collectio miscella, monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium. Royer, Posonium, 1735(–1746). Dec. I. 365–366.

43 OSzK Kézirattár Fol. Lat. 3809/II. fol. 233<sup>r</sup>; *Károlyi Á.*: i. m. (40. jz.).

44 Míg a katolikus Esterházy 75, addig az evangélikus Thurzó 80 voksot kapott. OSzK Kézirattár Fol. Lat. 3809/II. fol. 233<sup>r</sup>; ÖStA HHStA Hofarchive, Obersthofmeisteramt, Ältere Zeremonialakten Kart. 2. No. 3. fol. 12.

halálával ugyanakkor a hatalmas politikai-anyagi örökség nagy részének továbbvivője az az Esterházy lett,<sup>45</sup> aki 1624-ben már György nádor fiatalon elhunyt fiának (Imrének) az özvegyét, Nyáry Krisztinát vezette oltár elé.<sup>46</sup>

### A Thurzók a mágnások rendjében

Esterházy Miklós nemcsak a különféle tisztségek és karriermodellek mesteri kombinálását tanulta meg Thurzó Györgytől, hanem az örökletes főnemesi rangok és tisztségek jelentőségét is. A Thurzók ezen a téren is meglehetősen sokszínűek és nemzetköziesek voltak.

Először: I. Elek és egyenes ági férfiutódai még az ő magyarországi politikai karrierje előtt, 1517. május 25-én I. Miksa császártól (1493–1519) német birodalmi bárói címet (*Reichsfreiherrntitel*) kaptak.<sup>47</sup> Ehhez az alapokat általánosságban természetesen még inkább a kamaragróf apja, II. János előbb lőcsei, majd krakkói kereskedő és nagyvállalkozó,<sup>48</sup> konkrétan pedig az a körülmény teremtette meg, hogy ebben az esztendőben Elek 40 000 aranyforintért megvásárolta a sziléziai Pless (ma Pszczyna, Lengyelország) városát, amely azután bárói címének névadó települése lett.<sup>49</sup>

Másodsor: 1531 tavaszán Elek már Magyarországon is szerzett egy fontos továbbörökíthető tisztséget, nevezetesen Szepes vármegye örökös ispánságát (*perpetuus comes comitatus Scepusiensis*).<sup>50</sup> Ezt a család fiágon történt 1636. évi kihalásáig mindvégig a Thurzók viselték – „kivételt” pusztán az 1543 és 1550 közötti esztendők jelentettek, amikor ideiglenesen Elek veje, az említett Báthory

45 Esterházy Miklós pályájára újabban: *J. Újváry Zsuzsanna–Zimányi Vera*: Az alispánságtól a birodalmi hercegségig, a nemesi kúriától az ország legnagyobb birtokkomplexumáig. Az Esterházy család társadalmi és anyagi felemelkedése. In: Pénztörténet – gazdaságtörténet. Tanulmányok Buza János 70. születésnapjára. Szerk. Bessenyei József–Draskóczy István. Mirio Kulturális Bt., Bp.–Miskolc, 2009. 182–200.; *Pálffy G.*: Pozsony megyéből i. m. (24. jz.) 862–866.

46 Thurzó Imrére és Nyáry Krisztinára ld. *Kubinyi Miklós*: Bethlenfalvi gróf Thurzó Imre. 1598–1621. Méhner, Bp., 1888. (Magyar Történelmi Életrajzok) és *Ipolyi Arnold*: Bedegi Nyáry Krisztina. 1604–1641. Méhner, Bp., 1887. (Magyar Történelmi Életrajzok), valamint *Závodszy Levente*: Thurzó Imre gróf wittenbergi rektorsága. Stephaneum, Bp., 1912., újabban pedig *Kočič, J.*: Denníky Juraja a Imricha Thurzu i. m. (6. jz.); *Uő*: Imrich Thurzo i. m. (6. jz.); A Thurzó család és a wittenbergi egyetem i. m. (15. jz.); *Ring Orsolya*: Thurzó Imre neveltetése. Sic itur ad astra 12. (2001) 1–2. sz. 33–51.

47 MOL Diplomatikai Levéltár 25 592. (közel egykorú másolat) – idézte már *Erdélyi G.*: Egy kivételes karrier i. m. (23. jz.) 132.: 98. jz.

48 *Skladany, M.*: Ján Thurzo z Betlanoviec i. m. (4. jz.); *Lambrecht, K.*: Aufstiegschancen i. m. (4. jz.); *Skladany, M.*: Thurzovci a Levoča i. m. (10. jz.).

49 Elek *liber dominus Plesnensis* címére újabban *Kubiciel, R.*: i. m. (12. jz.) 10. és *Kubinyi András*: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idejében. Gesta 6. (2006) 1. sz. 19.

50 1531. máj. után: Thurzó Elek levelezése i. m. (23. jz.) 233.: No. LII., vö. *Fallenbüchl Z.*: Magyarország főispánjai i. m. (35. jz.) 99.; *Hajnik Imre*: Az örökös főispánság a magyar alkotmánytörténetben. MTA, Bp., 1888. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XIII/10.) 78–79.



András tárnokmester töltötte be.<sup>51</sup> Külön figyelmet érdemel, hogy Elek ágának kihalása után a család augsburgi ágának a bécsi udvarban nevelkedett, majd Magyarországon élő tagjai (II. Szaniszló és II. Elek, majd az utóbbi fiai) örökítették tovább a tisztséget.

Harmadszor: az augsburgi ágból 1550 áprilisában Thurzó I. Bernát (Bernhard) és néhai testvére, I. Kristóf (Christoph) gyermekei (II. Szaniszló, Jeromos, II. Elek és II. Kristóf) – tekintettel többek között Bernát bécsi udvarbeli szolgálataira – I. Ferdinándtól német birodalmi és osztrák örökös tartományi bárói címet (*Freiherrentitel*) kaptak.<sup>52</sup> Ebben az jelentett igazi különlegességet, hogy a Bécsben kiállított oklevél szerint ők előnevüket nem egy ausztriai birtokról, hanem a Nyitra megyei Bajmóc váráról nyerték (*Freiherr zu Boinitz/Woinitz*). Ennek háttérében elsősorban az állt, hogy ezt a várat – Szepesvárral együtt – még 1527-ben Thurzó Elek szerezte meg, majd hagyta 1542. november végi végrendeletében gyermektelen öccsére (Jánosra), illetve az ő halála után Thurzó Bernát és Kristóf gyermekeire.<sup>53</sup> Az alsó-ausztriai Grafenegg kastélyában élt bécsi udvarnok, I. Bernát egyenes ági utódaiban azonban a Thurzók osztrák ága egy generáción belül kihalt.<sup>54</sup> Ezt követően így Magyarországon élő rokonai (I. Kristóf említett gyermekei) viselték tovább a Bajmóc bárója címet. Ezt a magyar arisztokrátiatársadalom is elfogadta, noha ez – az 1517-ben elnyert német birodalmi bárósághoz hasonlóan – szintén nem magyar(országi) bárói cím (*baronatus regni Hungariae*) volt. Az utóbbi címet 1535-től azonban I. Ferdinánd királytól egyre gyakrabban nyerték el magyar nemesek, a század végéig közel negyvenen.<sup>55</sup>

Negyedszer: valódi magyar bárói címet a Thurzó családból elsőként 1599. július elején Thurzó György szerzett. Sokatmondó, hogy az ekkor már mágnási címként emlegetett titulus (*titulus Magnificentiae*) egyszerre nyerte el első országos főméltósági posztjával, az említett királyi pohárnokmesterséggel.<sup>56</sup> Másként fogalmazva egyszerre lett a tisztségviselő országbárok (*barones regni/barones officiolati*) és a címzetes bárók (*barones solo nomine*), vagyis a mágnások rendjének (*ordo magnatum*) tagja. Mágnási címszerzését bizonyosan több dolog

51 *Fallenbüchl Z.*: Magyarország főispánjai i. m. (35. jz.) 99.; *Ludiková, Z.–Mikó Á.–Pálffy G.*: A lőcsei Szent Jakab-templom i. m. (12. jz.) 331–334., 351.

52 „den titl unnd namen N. Turczo von Bethlehemstorf, Freyherrn zu Boynicz”. MOL E 148 Magyar kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archívuma, Neo-regestrata acta Fasc. 252. No. 32. (1550. ápr. 14.).

53 Thurzó Elek levelezése i. m. (23. jz.) 35–36., ill. Elek végrendeletét ld. *Carolus Wagner*: Analecta Scepusii sacri et profani. Pars I. Trattner, Vienna, 1773. 168–173.: No. XL.

54 Die Inschriften des Politischen Bezirks Krems. Hrsg. Andreas Zajic. Manuskript. Wien, 2010. (Die deutschen Inschriften) Haitzendorf, Pfk. Hl. Ulrich, 1551, 1562; *Ludiková, Z.–Mikó Á.–Pálffy G.*: A lőcsei Szent Jakab-templom i. m. (12. jz.) 328.

55 Jegyzéküket ld. *Pálffy G.*: Utak az arisztokráciába i. m. (10. jz.) 11–15.: 1. táblázat; *Pálffy G.*: A Magyar Királyság i. m. (19. jz.) 169–172.: 18. táblázat.

56 ÖStA AVA FHKA HKA Familienakten D–T 143. fol. 6–7. Thurzó augusztus 4-én Biccseről kelt levelében köszönte meg az uralkodónak kinevezését. Uo. fol. 3–4.

motiválta. Egyrészt a Thurzók másik ágának említett – ugyan nem magyarországi, de egy magyar várra (Bajmóc) utaló – bárói címe (amely rá természetesen nem vonatkozott); másrészt szolgálata Ernő főherceg bécsi udvarában, ahol a Habsburg Monarchia különböző tartományainak hercegeivel, grófjaival és báróival naponta érintkezhetett; végül Pálffy Miklós és Illésházy István példái (1581, 1587), akik ugyancsak egyszerre lettek tisztségviselő és címzetes bárók.<sup>57</sup> Így Thurzó 1599 nyarán duplán is megerősítette helyét a magyar arisztokráciában, hiszen – apjával, Ferencsel ellentétben – főnemesi rangját már utódai számára is örökletesen biztosította.

Ötödször: Thurzó György hamarosan még ennél is többet ért el. 1606. április 10-én ugyanis szintén egyszerre lett gróf (*Graf, comes*) és Árva vármegye örökös főispánja (*supremus et perpetuus comes comitatus Arvensis*) – ráadásul nem egészen hét esztendővel mágnási címszerzését követően!<sup>58</sup> Bár erre ez ideig sem a magyar, sem a szlovák történetírás nem figyelte fel, Thurzó György grófi címszerzésével Magyarországon gyökeres újítást hajtott végre. Esetében ugyanis már nem egy adott területhez kötődő, a késő középkorból már ismert grófi címről volt szó, mint Hunyadi János besztercei (1453), a Szapolyaiak szeptesi (1465), a Nádasdyak fogarasi (1541) vagy az Erdődyek monoszlói (1565) grófsága esetében,<sup>59</sup> de nem is német birodalmi (grófi-bárói) címről, mint egykor Thurzó Elek esetében, hanem német mintára Magyarországon meghonosított *Grafentitel*ről. Oklevelét a prágai Magyar Udvari Kancellária állította ki, bár a magyar királyi titkárnak, Tiburtius Himelreichnek – mint Thurzóval való levelezéséből kitűnik – igen komoly gondot okozott az új formula kitalálása, hiszen hiába nézte át a Királyi könyveket, abban erre példát nem talált, ám nem is találhatott.<sup>60</sup> A mintát Thurzó az osztrák–német területekről adaptálta, és törekvését a prágai Titkos Tanácsban végül sikerült elfogadtatnia. A Habsburg politikai vezetés ezzel elsősorban a Bocskai-felkelés (1604–1606) idején tanúsított lojalitását és a királysági rendek részéről a bécsi béke előkészítését honorálta. Ezt jól jelezte, hogy a legfőbb békepontokban történt előzetes meg-

57 Pálffy G.: Pozsony megyéből i. m. (24. jz.) 860–861., 863–864.

58 MOL E 148 Fasc. 828. No. 16. (eredeti); MOL A 57 Vol. 5. pp. 738–743. (másolat); ÖStA AVA FHKA HKA Familienakten D–T 143. fol. 54–56. (fogalmazvány) – a grófi diplomát a jövőben külön tanulmányban feldolgozva teszem közzé. Az árvai főispánságra vö. még *Hajnik I.*: i. m. (50. jz.) 45. A Thurzók árvai birtoklására a régebbi irodalomból mind a mai napig alapvető: *Kubinyi Miklós*: Árva vára. Történelmi tanulmány. 2. jav. kiad. Franklin, Bp., 1890. főként 86–123., ill. újabban ld. még *Pavel Horváth*: Orava v období Turzovcov. Zborník Oravského múzea 12. (1995) 5–23.; *Igor Čerňan*: Oravský hrad v období Turzovcov a ich hrobka. Uo. 24–32.

59 *Schiller Bódog*: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Kilián, Bp., 1900. 234–239., 281–282.

60 „Sciāt Illustrissima Dominatio Vestra, me nihil novi fingere, sed hic est genuinus et antiquus Cancellariae Hungaricae stylus, qui ideo videtur insolitus, quod a tempore Wladislai regis tale privilegium hucusque non fuerit emanatum [...]” ŠA Bytča, OK TK Inv. č. 216. (Tiburtius Himelreich, 1606. jún. 10., Prága).

egyezésig Bécsben és Prágában kivártak a címadományozásról való végső döntés ügyében.<sup>61</sup>

Német mintájú grófi címének köszönhetően Thurzó György – mint a latin adománylevelél fogalmazott – „ex ordine et numero regni Hungariae magnatum et baronum [...] ad gradum et ordinem liberorum maiorum ac perpetuorum regni Hungariae comitum a Germanis Graf vocatorum”, azaz a Magyar Királyság bárói közül a grófok rendjébe emelkedett.<sup>62</sup> Thurzó tehát egy *idegen* eredetű újítással erősítette meg *magyarországi* pozícióját! Ezzel ugyanis egyrészt kiemelkedett a magyar arisztokrácia mágnási középrétegéből, másrészt előrelépett a főméltóságok hierarchiájában is (lásd az 1. táblázatot). Sikerét az öntudatos nagyúr 1607-ben címerének a kétfejű császári sassal történt kibővítésével „koronázta meg”.<sup>63</sup> A birodalmi sast azután a gyermekei számára 1601-ben Biccscén emelt, az elmúlt esztendőben szépen restaurált menyegzői palotája bejárata fölé is felhelyeztette, noha ezt tudtommal az eddigi szlovák kutatások még nem regisztrálták.<sup>64</sup> Emellett új címerét és grófi címét Thurzó pecsétjeire is rögtön rávésette, így azokon 1607-től kezdve a kétfejű sasos címer körül már a *C[omes] G[eorgius] T[hurzó] C[omes] P[erpetuus] D[e] A[rva]* monogram díszelgett.<sup>65</sup> Sőt e sikereivel állhatott összefüggésben a neves Aegidius Sadeler (1570–1629) által 1607-ben Prágában készült portréja is, amelyen hosszú titulatúrája lelegején természetesen ugyancsak a grófi titulus állt: „ILL[USTRISSIMUS] GEORGIVS THVRZO DE BETTHLEMMFFALVA, COMES DE ARWA EIVSDEMQ[UE] COMITATVS SVPREM[US] AC PERPETV[US] COMES [...]”.<sup>66</sup>

61 ŠA Bytča, OK TK Inv. č. 617. (Topos Bálint, 1606. jan. 5., Prága). Vö. még *Kubinyi M.*: Thurzó György levelei i. m. (32. jz.) I. köt. XLIII–XLIV.

62 Ld. az 58. jz.-et.

63 MOL E 148 Fasc. 828. No. 17. (1607. jún. 15., Prága, eredeti), ill. Thurzó címerbővítési kérelme: ÖStA HHStA UA Miscellanea Fasc. 418. Konv. B. fol. 229–230. A különleges kivitelezésű címerkép művészettörténeti jelentőségére ld. *Galavics Géza*: Kössünk kardot az pogány ellen. Török háborúk és képzőművészet. Képzőművészeti, Bp. 1986. 60., ill. újabban *Történelem-kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2000. március 17–szeptember 24.* [Katalógus.] Szerk. Mikó Árpád–Sinkó Katalin. MNG, Bp., 2000. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2000/3.) 319–320.: V–13.; *Renascencia. Dejiny slovenského výtvarného umenia. Katalóg výstav. Slovenská národná galéria v Bratislave 17. december 2009–28. marec 2010.* Ed. Zuzana Ludiková. SNG, Bratislava, 2009. 128.: III.7.1.

64 A címereslevelél szív pajzsán szereplő kétfejű sast a menyegzői palota bejárata felett két puttó tartja, amely nemcsak a kapufelirat keletkezésétől (1601) eltérő datálása (1607 nyara után) miatt, hanem jól láthatóan is utólagos hozzáillesztés.

65 *Federmayer, Fr.*: i. m. (32. jz.) 155–156.: 10–11. pecsét.

66 Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század). Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2008. március 28–2008. július 27. I–II. [Katalógus.] Szerk. Mikó Árpád–Verő Mária. MNG, Bp., 2008. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2008/3–4.) I. 284.: X-22.; *Renascencia i. m.* (63. jz.) 109–110.: III.4.4.

A rendkívül ambiciózus nagyúr újítása hosszú távon is maradandónak bizonyult. Egyrészt a 17. században az arisztokrácia első vonalába tartozni kívánó főnemesi családok mind megszerezték az új (magyar) grófi címet,<sup>67</sup> másrészt az egészen a 20. századig fennmaradt. Thurzó György példáját pedig ötödikként nem más, mint Esterházy Miklós nádor (1625–1645) követte, aki 13 évvel bárói/mágnási címszerzése (1613) után, 1626 nyaratól már gróf is volt.<sup>68</sup>

### A Thurzó család a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájában

A Thurzó família a 16. század végére tehát mind tisztségeit, mind főnemesi címeit tekintve meghatározó tagja lett a Magyar Királyság arisztokráciájának. Ezt igazolták a jelentősebb családtagok házasságai is. Míg a biccsei vár építője, Ferenc és a Szepesi Kamara elnöke (1582–1594), II. Elek a magyar–horvát államközösség egyik kiemelkedő főméltósága, Zrínyi Miklós bán és tárnokmester leányait (Katalint és Borbálát) vette el,<sup>69</sup> fiú- és leányutódaik jelentős része ugyancsak a magyar arisztokrácia legelső vonalából (az Erdődy, Draskovics, Forgách, Illésházy, Perényi és Széchy családokból) házasodott (lásd az 1. ábrát). Ezzel párhuzamosan ugyanakkor a század közepén a Thurzó família a Habsburg Monarchia „összetapasztó erejének” (*Kitt der Habsburgermonarchie*), azaz fokozatosan kialakuló nemzetek feletti arisztokráciájának is része lett.<sup>70</sup> Miközben a közép-európai gazdasági elittel való kapcsolatokat az augsburgi Fuggerekkel és Rehlingerekkel való házasságok biztosították, addig a monarchia vezető arisztokráciájába elsősorban Thurzó I. Elek országbíró másik leánya, Erzsébet (†1574) három házassága nyitotta meg az utat.

Thurzó Erzsébet előbb a cseh z Pernštejna (németesen von Pernstein), majd az osztrák Ungnad és Salm családok egy-egy ismertebb tagjával kötött há-

67 Ld. a 21. jz.-ben idézett adatbázist (<http://archivum.piar.hu/arisztokrata/> – a letöltés ideje: 2010. szept. 15.), valamint Pálffy Géza: Romlás és megújulás 1606–1703. Kossuth, Bp., 2009. (Magyarország története X.) 58.

68 MOL P 108 Esterházy család hercegi ágának levéltára, Repositorium 2–3. Fasc. C. No. 42. (eredeti).

69 Ennek jelentőségére újabban a Zrínyi család kapcsán: Pálffy Géza: Egy horvát–magyar főúri család a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájában. A Zrínyiek határokon átívelő kapcsolatai. In: A Zrínyiek i. m. (9. jz.) 39–65., főként 50–52.

70 Thomas Winkelbauer: Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter. I–II. Ueberreuter, Wien, 2003. (Österreichische Geschichte 1522–1699) I. 191–194.; *Uő*: Landhaus und Hofburg. Elemente der politischen Kultur der Habsburgermonarchie in der Frühen Neuzeit am Beispiel von Österreich unter der Enns. In: Political Culture in Central Europe (10<sup>th</sup>–20<sup>th</sup> Century). I. Middle Ages and Early Modern Era. Ed. Halina Manikowska–Jaroslav Pánek–Martin Holý. Ac. Sc. CzR Inst. of Hist., Prague, 2005. 305–312.

zasságot, nevezetesen elsőként Jaroslav z Pernštejnával, majd Adam Ungnad von Sonnegg-gel, végül Julius Graf zu Salm und Neuburggal (lásd a 2. ábrát).<sup>71</sup> Míg az előbbi familia a Cseh Királyság egyik vezető családjá volt, addig az utóbbiakból többen a bécsi Habsburg-udvarban töltötték be főméltóságokat – miközben egyszerre voltak főhadparancsnokok az 1526 utáni Magyarországon és az úgynevezett alsó-ausztriai tartományokban.<sup>72</sup> Ezen különleges házassági kapcsolatrendszerben gyakran fél- és mostohatestvérek erősítették e családok határon átívelő politikai-gazdasági kapcsolatrendszerét.

Mindez azt jelentette, hogy a Thurzó–Pernštejn–Salm–Ungnad rokonság a 16. század közepén a bécsi Habsburg-udvar, a Magyar és a Cseh Királyság, valamint az osztrák és a horvát–szlavón területek politikai-katonai vezetőinek befolyásos csoportját kötötte szorosán össze. Ehhez a „családi szövetséghez” ugyanis még a Lobkovic Popelek, az Arcók révén pedig a Zrínyiek, sőt rajtuk keresztül a Rožmberkek és a Kolovratok is csatlakoztak, akik szintén kiemelkedő szerepet játszottak a cseh területek kormányzásában.<sup>73</sup> E familiák tagjai tehát a monarchia több országában rendelkeztek nemességgel, szereztek hatalmas birtokokat, töltötték be mind a bécsi udvarban, mind az egyes országokban meghatározó tisztségeket, és így bírtak igen komoly befolyással. Mindezek ismeretében (is) érthető, miért nem okozott a bécsi politikai elitnek semmiféle problémát a magyar főnemes, Thurzó Ferenc Udvari Kamara-elnöksége (1556–1563).<sup>74</sup>

71 A teljesség igénye nélkül: *Petr Vorel*: Páni z Pernštejna (Českomoravský rod v zrcadle staletí). Východočeské muzeum, Pardubice, 1993. 184–258.; *Václav Bůžek–Géza Pálffy*: Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I. Český časopis historický 101. (2003) 542–581., főként 559–562.; *Pálffy G.*: A Magyar Királyság i. m. (19. jz.) 129–133.; vö. még *Koltai András*: Magyar főrendek külföldi feleségei a 16–17. században. In: Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára. CD-ROM. Szerk. Erdélyi Gabriella–Tusor Péter. MTA TTI, Bp., 2007. [a Történelmi Szemle 49. (2007) 2. sz. melléklete] 313–324.

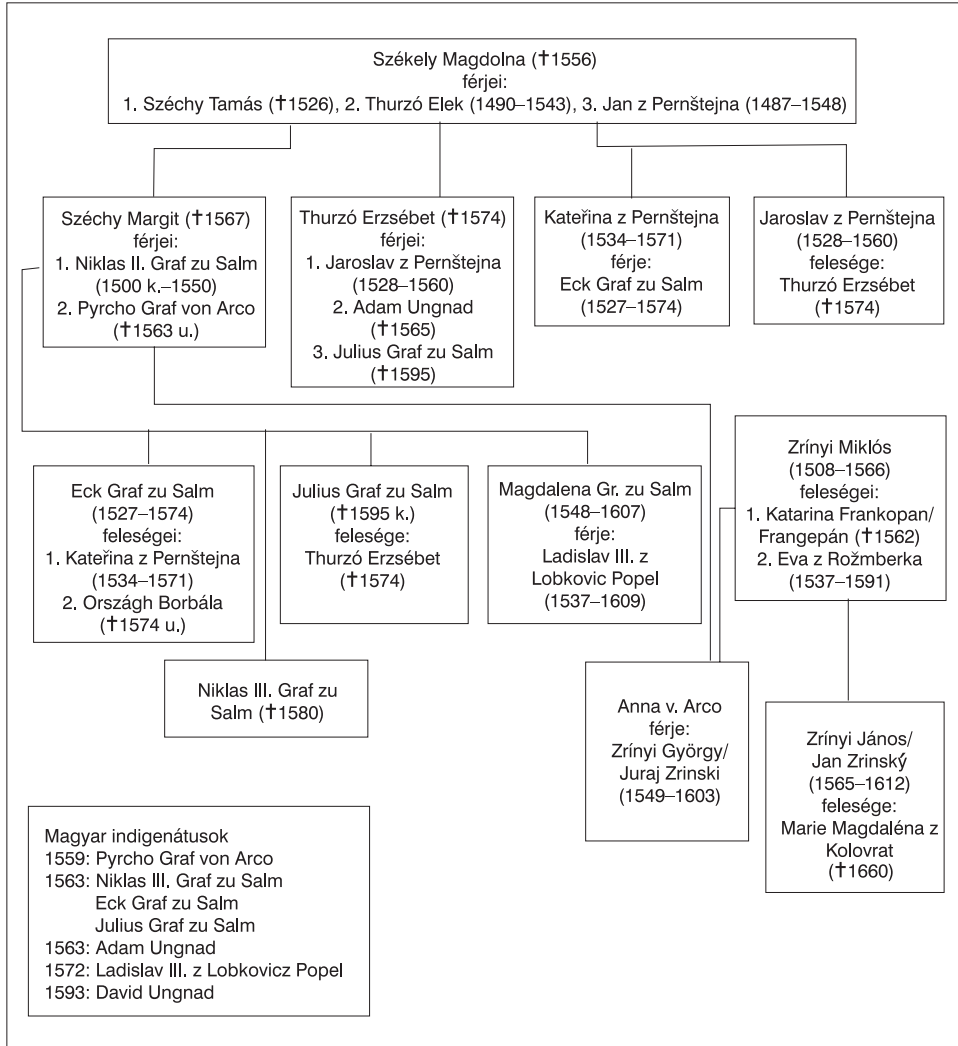
72 A Salmok életrajzi adattárát ld. *Richard Perger–Pálffy Géza*: A magyarországi török háborúk résztvevőinek síremlékei Bécsben (XVI–XVII. század). Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) 5. (1998) 237–243.; a főhadparancsnokok jegyzéke: *Pálffy G.*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m. (37. jz.) 286–287.

73 *Jaroslav Pánek*: Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance. Panorama, Praha, 1989., ill. újabbán vö. még *Václav Bůžek*: Aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat na počátku 17. století. Jihočeský sborník historický 65. (1996) 10–25.; *Maťa, P.*: i. m. (17. jz.) és *Václav Bůžek–Ondřej Jakubec–Pavel Král*: Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků. NLN, Praha, 2009. passim.

74 *Gecsényi L.*: A rejtélyes Thurzó i. m. (29. jz.).

## 2. ábra

**A Thurzó család kapcsolatai a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájával a 16. század közepén<sup>75</sup>**



A 16–17. század fordulójára azonban a Thurzók e határokon átívelő kapcsolatai egyre fogyatkoztak. Miközben ugyanis az 1590-es évekre mind az alsó-ausztriai, mind az augsburgi ág kihalt, addig Thurzó György – bécsi udvari szolgálata dacára – elsősorban a Magyar Királyság elitjében kívánt egyre magasabbra

<sup>75</sup> Friss közlése: Pálffy G.: A Magyar Királyság i. m. (19. jz.) 131.: 3. ábra.



kapaszkodni. Ezzel egyidejűleg családjában a külföldiekkel való házasság (mint amilyen Thurzó Miklósa a stájer Maria von Saurauval) is egyre inkább ritkaságszámba ment (lásd ismét az 1. ábrát). Felmenőik jelentős részének nemzetköziiségével ellentétben Thurzó György és III. Szaniszló generációja már csaknem tökéletesen alkalmazkodott a magyar arisztokrácia többségének politikai törekvéseihez, karrierstratégiájához és életmódjához, s *külföldi* tapasztalatait és kapcsolatait is elsősorban arra fordította, hogy *Magyarországon* juthasson minél nagyobb befolyáshoz – miként ezt Györgynek a grófi diplomában részletesen bemutatott pályája is bizonyítja.

Mindez annak ellenére is igaz volt, hogy Thurzó György Bécsben, Prágában, Pozsonyban és Krakóban magyarországi viszonylatban páratlan ágens-rendszer működtetett,<sup>76</sup> a nemzetközi viszonyokról való tájékozódás érdekében pedig rendszeresen rendelt magának kézíratos újságokat (*handgeschriebene neue Zeitungen*).<sup>77</sup> A magyar arisztokráciába való betagozódását mégis szimbolikusan jelezte, hogy 1607-ben könnyen magáévá tudta tenni a magyar rendek követelését, akik azzal tiltakoztak a már 1598-tól magyar nemességgel bíró<sup>78</sup> Seifried von Kollonitsch királyi lovászmesteri kinevezése miatt, hogy az országos főméltóságokat *nativus Hungarusok*nak kell adományozni, és nekik az ilyen méltóságok betöltésénél elsőbbséget kell élvezniük.<sup>79</sup> S noha a magyar arisztokrácia elitjéhez való alkalmazkodás stratégiája György és Szaniszló nádorok esetében kiválóan bevált, a család 1636. évi váratlanul gyors kihalása véget vetett a reményteljes jövőnek. Ennek ellenére a Thurzó család 1526 utáni kerekén 110 esztendő magyarországi szereplése összességében – ugyan szerencsétlen végű, de – igazi sikertörténet volt.

## GÉZA PÁLFFY

### THE THURZÓ FAMILY IN THE ARISTOCRACY OF THE KINGDOM OF HUNGARY

#### AN EXTRAORDINARY ARISTOCRATIC FAMILY IN HUNGARY

The study analyses the place of the Thurzó family within the aristocracy of the Kingdom of Hungary, where it belonged from 1521 until its extinction on the male line in 1636, on the basis of material from the archives of Vienna, Budapest and Bytča (Slovakia). The history of the family is unique in more than one sense. Firstly, they are the only family among the Hungarian aristocracy in the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries to rise there from a burgher–entrepreneur background. Secondly, services of an economic

76 ŠA Bytča, OK TK Inv. č. 181. (Christian Nesor), Inv. č. 436. (Pompeius Paar), Inv. č. 542. (Martin Scultéti), Inv. č. 617. (Topos Bálint) stb.; vö. még *Ila B.*: A Thurzó család i. m. (2. jz.) 20–22.

77 *Ila B.*: A Thurzó család i. m. (2. jz.) 50., ill. újabban nemzetközi összefüggésrendszerben ld. *Zsuzsa Barbarics*: Die Sammlungen handschriftlicher Zeitungen in Mittel- und Südosteuropa in der Frühen Neuzeit. In: *Společnost v zemích habsburské monarchie i. m.* (5. jz.) 219–244.

78 Magyar törvénytár. 1526–1608. törvényczikkek. Szerk. Márkus Dezső–Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen. Franklin, Bp., 1899. (Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár 1000–1895) 848–851.

79 ÖStA HHStA UA AA Fasc. 152. Konv. C. 1607 Juli–Aug. fol. 32–33.

nature played a decisive role in their ascent; the only similar case seems to have been the acquisition by Sebestyén Thököly of the title of a Hungarian baron in 1597. Thirdly, such a wide network of international relations, covering the whole of Central Europe (see Figure 1–2), was only boasted by the Zrínyi and the Pálffy families, and, in the 18<sup>th</sup> century, by the Esterházy and the Batthyány. Fourthly, until the middle of the 16<sup>th</sup> century the family was characterised by an astonishing variety of professions, for we find among them merchant bankers and politicians engaging in credit operations as well as a president of the Hungarian and Court Chamber and learned humanist prelates. Fifthly, the Thurzó was one of very few aristocratic families which (with the exception of one of the last members, the converted Adam) remained staunch supporters and patrons of Protestantism. Sixthly, the four generations which belonged to the aristocracy gave two palatines (György V and Szaniszló III) and one royal regent (Elek I who joined the aristocracy in 1521) to the Hungarian state, an achievement which was matched by only a handful among the old and new aristocratic families. Seventhly, all the heads of the family counted among the ten highest dignitaries of the country at the peak of their political career (see Table 1). And, finally, György Thurzó was the first member of the Hungarian aristocracy to obtain in Hungary the count title (*Grafentitel*) based on German roots in 1606 (see Table 2). Thus, the century-long history of the Thurzó family in Hungary, despite their unhappy end, was a real success story. In the light of this they certainly deserve the attention paid to them by Hungarian, Slovak, Czech, Polish, Austrian and German historians alike.